

УДК 347.95

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-2.44>

ШЕРСТЮК Г.М.

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Стаття присвячена розгляду виконання судових рішень в адміністративних справах. У статті зазначено, що судові рішення в Україні є обов'язковими до виконання, а сама держава має усіляко сприяти виконанню рішень, застосовуючи для цього всі наявні в її розпорядженні важелі впливу. Автором розкривається визначення того, що саме представляє собою явище набрання судовим рішенням законної сили (що є необхідним для його виконання), а також зауважені основні моменти, пов'язані з набранням судовим рішенням законної сили в усіх можливих інстанціях. У статті наголошено, що зазвичай судові рішення доводиться виконувати в примусовому порядку, адже процент добровільного виконання судових рішень за наслідками розгляду адміністративної справи в Україні є вкрай низьким. Ззначається, що адміністративний процес має істотну відмінність від інших правових процесів у контексті виконання судових рішень, адже задля виконання рішення в зацікавленій особи є варіант звернутися не тільки до Державної виконавчої служби України (чи до приватних виконавців), а й до Державної казначейської служби України, за умови, що боржником виступає орган державної влади. З'ясовано, що для реалізації та захисту прав особи, на користь якої було прийняте судове рішення, виконати ті приписи, які містяться в рішенні, в державних та приватних виконавців є певний набір інструментів впливу на боржника. Визначено, що однією з головних проблем при реалізації рішень суду вбачається низький рівень якості самого рішення: належний рівень якості рішення є запорукою його вдалого виконання. Якісне виконання рішення можливе лише за умови, що суд із самого початку процесу буде опікуватися повним, всебічним та об'єктивним розглядом справи. Як підсумок, визначено, що в контексті адміністративного судочинства одним із ключових питань завжди постає питання щодо виконання судового рішення. Часто на момент, коли рішення набрало законної сили, виконати його вже неможливо. Подібні випадки, на жаль, є непоодинокими й, аби змінити ситуацію на краще, треба дещо змінити загальний підхід до виконання судових рішень в адміністративних справах на загальнодержавному, доктринально-правовому рівні.

Ключові слова: виконання судового рішення, адміністративна справа, примусове стягнення, виконавчий лист, виконавча служба.

The article is devoted to the consideration of the enforcement of court decisions and judgments in administrative cases. In the article it is noted that court decisions in Ukraine are binding, and the state itself should make every effort to enforce decisions by using all the leverage it has at its disposal. The author reveals the definition of what exactly is the phenomenon of the entry into force of a court decision (what is necessary for its enforcement), and also highlights the main points associated with the entry into force of a court decision in all possible instances. The article draws attention to the fact that, as a rule, judgments have to be enforced, since the percentage of voluntary enforcement of judgments based on the results of the administrative case in Ukraine is very low.

It is noted that the administrative process has significant differences from other legal processes in the context of the enforcement of judgments, since for the execution of the court decision the interested person has the option to contact not only the State Executive Service of Ukraine (or private bailiffs), but also the State Treasury Service of Ukraine, provided that the debtor is a public authority. It has been found that, in order to exercise and protect the rights of the person in favor of the court, to enforce the prescriptions contained in the decision, public and private enforcement agents have some set of tools to influence the debtor. It is determined that one of the main problems in the implementation of court decisions is the low quality of the decision itself. And, the right level of quality of the solution is the key to its successful implementation. Quality implementation of the decision is possible only if the court from the very beginning of the process will guard the full, comprehensive and objective consideration of the case. As a result, it is determined that in the context of administrative proceedings, one of the key issues always raises the question regarding the enforcement of a judgment. Often, by the time the judgment comes into force, it is no longer possible to enforce it. Unfortunately, such cases are not unique and, in order to change the situation for the better, it is necessary to slightly change the general approach to the enforcement of judgments in administrative cases at the national, doctrinal and legal level.

Key words: enforcement of a judgment, administrative case, enforcement, writ of execution, enforcement service.

Вступ. Із часів здобуття незалежності Україна крок за кроком йшла шляхом дедалі більшої демократизації суспільних відносин. Подібні процеси демократизації набувають дедалі більшого значення в розрізі євроінтеграційного прагнення нашої держави, яке дедалі більше виросло у зв'язку з подіями Євромайдану та подальшими важливими зрушеннями в житті українського народу.

Вже досить тривалий час одне з центральних місць в українській правовій доктрині займає питання правовідносин між фізичною особою (громадянином) та суб'єктами владних повноважень, адже саме такі правовідносини зазвичай постають неоднозначними та дискусійними. Інститут адміністративного судочинства з'явився як нове правове явище, спрямоване на реалізацію захисту прав, свобод та законних інтересів будь-якої пересічної особи від протиправної діяльності суб'єктів, що мають у своєму розпорядженні певний адміністративний ресурс та певні владні повноваження. За час свого існування зазначений інститут поступово став майже повністю незалежним та демократичним. Існування цього інституту зумовлюється необхідністю забезпечення захисту інтересів осіб у сфері публічно-правових відносин [9, с. 115].

Водночас, незважаючи на таку позитивну загальну характеристику інституту адміністративного судочинства, треба із жалем констатувати, що відсутність належної теоретично-наукової бази досліджень цього інституту призводить до певного його застою та відсутності покращення якісних характеристик.

Варто зазначити, що один із найбільш важливих етапів всього інституту адміністративного судочинства – це безпосереднє виконання судових рішень, з яким подекуди трапляється доволі складна історія, адже в українських реаліях треба не лише зуміти довести справу до перемоги, підготувавши належну правову позицію, а ще й зуміти виконати те рішення, що було прийнято на користь тієї чи іншої особи.

Якщо звернемось до положень Основного Закону нашої держави – Конституції, побачимо, що обов'язковість виконання судових рішень є саме конституційною засадою судочинства в Україні [3, ст. 129]. Зазначена конституційна засада судочинства відтворена і в положеннях Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) як один із принципів адміністративного судочинства [1].

Чинне адміністративне законодавство говорить про те, що рішення суду, які набрали законної сили, є обов'язковими до виконання на території всієї країни всіма фізичними та юридичними особами, а також органами із владно-управлінськими функціями. Зазначену обов'язковість виконання можна пояснити через неможливість зміни або скасування відповідного рішення будь-яким органом, за винятком суду вищої інстанції.

Зазначені законодавчі положення щодо обов'язковості виконання судових рішень в адміністративному процесі – це добре, але ж що ми маємо на практиці? А на практиці проблематика виконання судових рішень у нашій державі щороку зростає в масштабах. Авжеж певні складнощі

у виконанні судових рішень характерні й для світових країн (майже для всіх, без виключення), але в Україні вже просто недопустимо заплюшувати на це очі. На думку деяких науковців, низький процент виконання судових рішень на пряму впливає на стан національної безпеки держави. У період з 2000 р. по 2010 р., за даними багатьох статистичних служб, рівень виконання рішень в адміністративному процесі сягнув відмітки в 38%, що є катастрофічно низьким процентом. З 2010 р. до 2019 р. ситуація змінилася на краще, але не так кардинально. Нині відсоток виконуваних рішень в адміністративних справах на рівні близько 44–51%, тобто лише половина прийнятих рішень в адміністративному процесі успішно виконується (чи добровільно, чи примусово).

З огляду на це, очевидно здається актуальність цього дослідження. Не можна ігнорувати проблему виконання судових рішень в адміністративних справах, адже, як ми вже вияснили, обов'язковість виконання судових рішень – це певний базис всього українського судочинства, на якому воно ґрунтується. Додає актуальності дослідженню й та обставина, що за умови виконання судових рішень в адміністративних справах в 90–100% випадків істотно знизиться загальний рівень адміністративних правопорушень, адже кожна особа, що допускати можливість вчинення адміністративного правопорушення, буде зважати на те, що в разі судового розгляду і прийняття рішення проти неї, рішення буде виконано й особі прийдеться реально відповідати за свої дії.

Питаннями дослідження основних моментів, що пов'язані із виконанням судових рішень в адміністративних справах, займається широке коло науковців, серед якого можна виокремити таких: М.І. Смокович, Н.Є. Хлібороб, О.О. Кошкош, А.В. П'ятиницький, С.О. Шаграва, Т.О. Коломоець, Д.В. Смотрич.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження порядку набрання законної сили судовими рішеннями в адміністративній справі, вивчення особливостей щодо їх виконання, а також визначення з основними проблемами, пов'язаними із виконанням судових рішень в адміністративній справі з відшукуванням можливих шляхів подолання наявної проблематики. Задля досягнення поставленої мети висунуто такі завдання: визначитися із тим, як саме рішення в адміністративній справі набирає законної сили, проаналізувати специфіку виконання рішень в адміністративній справі, наявні проблеми щодо виконання рішень в адміністративній справі й на підставі проведеного аналізу запропонувати шляхи подолання наявних проблем.

Результати дослідження. Переходячи до викладення основного матеріалу, перш за все зазначимо, що під законною силою рішення в адміністративній справі зазвичай розуміють таку особливість судового рішення як певного акту правосуддя, котра визначає правову дію рішення в часі та просторі, а також за суб'єктом колом і створює певні правові наслідки [10, с. 156].

Важливо пам'ятати, що за умови неподачі відповідної скарги щодо апеляційного перегляду рішення таке рішення стане законним із моменту закінчення строку на його апеляційний перегляд. За умови, що апеляційну скаргу все ж таки було подано, рішення набирає законної сили (якщо його не було скасовано) після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закритті апеляційного провадження або прийняття постанови судом апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду. Подібні правила встановлює ст. 255 чинного КАС України [1]. Не варто забувати, що суд у своєму рішенні має зазначати, як саме рішення набирає законної сили і в які процесуальні строки його можна оскаржити.

Чинний КАС України встановлює такі строки на апеляційний перегляд рішення суду першої інстанції:

- на рішення суду – 30 днів від дня його проголошення;
- на ухвалу суду – 15 днів від дня її проголошення.

Важливим є й питання стосовно того, з якого періоду відраховується строк для подачі апеляційної скарги. Загальна законодавча вимога – з моменту проголошення судового рішення. Проте, за умови, що в судовому засіданні було проголошено лише вступну та резолютивну частину, строк на апеляційне оскарження відраховується вже з моменту складання повного тексту рішення. Не поодинокі й випадки, коли особа не була присутня в засіданні чи не отримує довгий час повний текст рішення, який можна отримати на руки, а можна й очікувати його надіслання поштою. У такому разі строк на апеляційне оскарження треба відраховувати з моменту фактичного отримання особою повного тексту рішення і доволі часто цей строк перевищує тридцятиденний термін, адже сам по собі повний текст рішення подекуди складається більше місяця. Потім незрозуміло, як, коли й куди особи направлять повний текст рішення. Ось й впливає змога отримати повний текст рішення лише через кілька місяців, а потім ще тридцять днів на апеляційне оскарження, маємо, що за законодавчим приписом у тридцять днів на оскарження рішення, фактична подача апеляційної скарги може відбутися після спливу аж дев'яноста днів чи навіть

більше. І все в рамках закону. Питання лише в тому, що весь цей час рішення не набрало законної сили, а отже, виконати його неможливо.

Не можна виключати й можливості поновлення строку на апеляційне оскарження, якщо пропуск стався через поважні причини. Щоправда, варто зазначити, що суди апеляційної інстанції не дуже прискіпливо вивчають ці так звані «поважні причини», які не рідко є формальними, а подеколи – взагалі абсурдними. Напевно, що якою б не була «поважна причина» пропуску строку на відповідне оскарження, здебільшого судді відновлять строк та дадуть особі можливість на перегляд рішення суду першої інстанції. У такому випадку важливо, що в разі поновлення строку на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції дія рішення зупиняється, а його подальше виконання стає можливим лише після того, як справа в установленому порядку буде розглянута апеляційним судом.

Якщо говорити про постанову (ухвалу) суду апеляційної інстанції або касаційної інстанції, то зазначені судові рішення стають законними відтоді, відколи відбулося їх проголошення. Авжеж на рішення апеляційного суду невдоволена ним особа може подати касацію, проте саме по собі рішення вже буде мати законну силу і його можна виконувати.

Цікавим здається випадок, коли перегляд судового рішення відбувається лише частково. Виходить, що в тій частині, в якій рішення не оскаржується, воно набирає законної сили після спливу строку на апеляційне оскарження й з цього моменту його можна виконувати. Але, як бути, якщо апеляційний суд виїде за межі доводів апеляційної скарги та встановить істотні порушення з боку суду першої інстанції, які вплинули на загальне вирішення справи. За таких обставин апеляція може скасувати рішення суду першої інстанції і в тій частині, в якій воно не оскаржувалося апелянтом. А як бути, якщо рішення в цій частині вже було виконано? У такому випадку необхідним є застосування інституту повороту судового рішення. До речі, питання із скасуванням вже виконаного рішення актуально й не тільки в наведеному, дещо екзотичному та нетиповому випадку. Можливий варіант, при якому касаційний суд прийме рішення відмінне від перших двох інстанцій та скасує попередні рішення, прийнявши власне. Але ж після розгляду справи в апеляційній інстанції рішення вже набирає законної сили (після проголошення) і відповідно до цього може виконуватися. Виходить, що й в такому випадку (можливість якого не така вже й мала) необхідним є застосування інституту повороту судового рішення.

Отже, дещо розібравшись із порядком набрання судовими рішеннями в адміністративних справах законної сили, треба детальніше дослідити, які особливості спіткають ту особу, яка буде прагнути реалізувати судові рішення, так би мовити, втілити його в життя.

Як вже було зазначено вище, суто теоретично судові рішення заборонено не виконувати. Проте істотно (про який би з правових процесів не йшлося), що далеко не завжди рішення суду добровільно виконується тією особою, щодо якої воно прийняте. У такому разі, відповідно до чинного законодавства України, зацікавлена особа має право розраховувати на використання всіх наявних у розпорядженні держави механізмів, які можуть допомогти виконати рішення. Важливо, що Європейський суд із прав людини вважає будь-яку затримку щодо виконання рішення суду порушенням однієї з норм Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, а саме порушенням права особи на розгляд судової справи в межах розумних строків [2, ч. 1 ст. 6]. Виходить, що держава має не лише забезпечити доступ до правосуддя та гарантувати справедливий суд кожному в нашій країні, а й забезпечити якомога швидше втілення в життя тих приписів, які були встановлені під час розгляду справи судом.

Подекуди науковці-правники прирівнюють виконання рішення суду з обов'язковим примусом до цього з боку уповноважених органів та осіб [6, с. 11]. Насправді ситуації із добровільним виконанням судового рішення є вкрай рідкими. Аби реалізувати та захистити права особи, на користь якої було прийняте судові рішення, виконати ті приписи, які містяться в рішенні, в державних та приватних виконавців є певний набір інструментів впливу на боржника. Авжеж розгляд виконання судового рішення обов'язково через призму примусу дещо звужує сенс цього інституту, тому суто теоретично ототожнювати виконання судового рішення з обов'язковим примушуванням не варто, але з практичної точки зору це здається логічним.

Напевно, в цьому проявляється одна з особливостей виконання судових рішень як в адміністративному процесі, так й в інших процесах (цивільному, господарському) – реалізувати рішення, не вдаючись до примушення та без залучення уповноважених органів, майже неможливо.

Не менш істотною особливістю виконання судового рішення в адміністративній справі є й та обставина, що для того, аби звернутися до виконавчої служби із наміром примусового виконання рішення суду, спершу необхідно отримати виконавчий лист у тому суді, який розглядав

справу як суд першої інстанції. Зазначений документ обов'язково має відповідати тим вимогам, які щодо нього висуває чинне законодавство [7]. Строк дії виконавчого листу для його реалізації є тривалим та налічує аж три роки з моменту набрання рішенням законної сили.

Варто не забувати, що при початку процедури примусового стягнення на підставі виконавчого листу особа, яка подає відповідну заяву, має сплатити авансовий внесок у розмірі двох відсотків від загальної суми стягнення.

Напевно, найбільшою особливістю виконання судових рішень в адміністративній справі є наступне. Від початку 2013 р. в Україні почав діяти Закон, за положеннями якого виконання рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, покладається на Державну казначейську службу України [8, ч. 1 ст. 3]. Важливо, що за умови набрання законної сили рішенням, за яким боржником є державний орган та за умови подальшої подачі заяви із виконавчим листом із боку стягувача з дотриманням всієї необхідної процедури, кошти списуються з рахунку боржника у безспірному порядку, що й реалізується як раз казначейством. Подібне є особливістю виконання рішень суто в адміністративному процесі, що пояснюється публічно-правовим характером відносин, актуальних для цього процесу. Як у господарському, так і в цивільному процесі зазвичай судові спори відбуваються між приватними особами (юридичними чи фізичними), а отже, виконати рішення, що набрало законної сили, у відмічених процесіях можливо лише через звернення до виконавчої служби (оскільки добровільне виконання вбачається вкрай малоймовірним), що зазвичай є довготривалим процесом. Натомість в адміністративному процесі, за умови наявності боржника-державного органу, законодавство надало альтернативу у вигляді виконання судового рішення через звернення до казначейства, що, очевидно, підвищує швидкість виконання судового рішення.

Авжеж у реальному житті все дещо відрізняється від того, як воно має відбуватися. Держава не була б державою, якщо б дозволила так ефективно та швидко виконувати судові рішення щодо своїх же органів. Станом на кінець 2018 р. (остання оприлюднена на сьогоднішній день інформація) в Державній казначейській службі України перебуває 145 223 судових рішення на загальну суму 4 195 042 290,94 грн, які не виконані [11].

Відповідно до зазначеного вище, можна побачити, що проблем із виконанням судового рішення вистачає. Спробуємо охарактеризувати найбільш істотні та запропонувати певні шляхи їх подолання.

Однією з головних проблем у процесі реалізації рішень суду вбачається низький рівень якості самого рішення: належний рівень якості рішення є запорукою його вдалого виконання. Якісне виконання рішення можливе лише за умови, що суд із самого початку процесу буде опікуватися повним, всебічним та об'єктивним розглядом справи.

Яскравим є приклад такої ситуації, де очевидним є застосування такого інституту реалізації прав позивача, як забезпечення позову. Якщо у певній конкретній справі вчасно не застосувати заходи забезпечення, цілком ймовірно, що після винесення рішення та набрання ним законної сили виконати його буде вже неможливо. На жаль, знов таки на практиці суди вкрай неохоче задовольняють клопотання щодо застосування заходів забезпечення позову [4, с. 7].

Окрім зазначеного, важливо, аби судді чітко формулювали резолютивну частину рішення, бо в іншому випадку може виникнути необхідність у роз'ясненні судового рішення чи внесенні в нього змін, що також заважає виконати його в розумні строки.

Істотною проблемою виконання судових рішень в адміністративній справі необхідно визнати й те, як подекуди недолуго та неефективно здійснюється примусове стягнення взагалі. Як ми вже зазначали, в адміністративному процесі примусове стягнення можливе з боку як органів виконавчої служби, так і казначейства. Зазвичай виконавча служба вкрай неохоче працює із виконанням судових рішень саме по адміністративних справах, намагаючись знайти будь-яку причину для відмови у відкритті виконавчого провадження. Цікаво, що часто державні виконавці починають робити хоча б щось задля виконання судового рішення по адміністративній справі лише після того, як на них будуть подані скарги або відповідні заяви про визнання їх дій (бездіяльності) незаконною [5]. До цього ж задля виконання судового рішення не робиться зовсім нічого. Інститут приватного виконання судових рішень, своєю чергою, нині є доволі молодим та ще не поширений достатньо, щоб можна було говорити про його переваги, хоча вони, очевидно, є та легко вбачаються.

У контексті модернізації та поліпшення роботи виконавчої служби в розрізі підвищення якості виконання судових рішень розглядаються кілька цікавих та важливих новел. Першою з них вважається пропозиція щодо виводу державної виконавчої служби з системи виконавчої влади та

передача цієї структури судовій владі. Тобто суд не лише буде приймати певне рішення стосовно тих чи інших правовідносин, а й безпосередньо контролювати здійснення тих приписів, що будуть міститися в судовому рішенні. Ці функції будуть передані спеціальним службовим особам, аби не переважували суддів, в яких і так у провадженні перебуває велика кількість справ. Для таких спеціальних службових осіб буде створена відповідна відомча структура при кожному суді. Ідея насправді досить революційна, чим, безумовно, цікава. Подібні прецеденти характерні для деяких країн. Так, в Іспанії при судах функціонують спеціальні відомства, що займаються виконанням судових рішень, і для того, аби почалася процедура примусового стягнення, зацікавленій особі навіть не потрібно подавати якусь заяву. Відомча служба при суді сама відслідковує, коли рішення вступає в законну силу, робить запит стосовно бажання боржника виконати рішення добровільно і, не отримавши відповіді чи отримавши негативну, починає процедуру примусового виконання. Крім того, зазначене відомство має звітувати перед стягувачем щодо виконаної роботи та вчинених дій. На наш суб'єктивний погляд, така ініціатива не була б зайвою в українських реаліях.

Друга пропозиція зводиться до того, аби усунути взагалі виконавчу службу від виконання деяких рішень по адміністративних справах. Йдеться про ті справи, де рішення (дії певного характеру) можуть бути прийняті/вчинені лише посадовими та службовими особами виключно особисто, а безпосередньо виконавець жодним чином не може вплинути на дії посадовця чи службовця. Виходить, що в подібних ситуаціях виконавча служба безсила, а отже, чи потрібна вона взагалі. Пропозиція не вичерпується лише тим, щоб скасувати виконавчу службу. Замість виконавців як таких пропонується внести певні зміни до КАС України. Ці зміни мають стосуватися змоги суду приймати рішення замість органу публічної влади. Тобто за наслідками розгляду адміністративної справи суд не тільки приймає рішення у форматі: «хто правий, а хто винуватий», а й буде вирішувати питання стосовно того, яким чином можна замінити правовідносини, які склалися. Подібна модель адміністративного судочинства характерна для деяких європейських країн, проте в сучасних українських умовах, напевно, буде неефективною через низку як об'єктивних, так й суб'єктивних факторів.

Висновки. Отже, підбиваючи підсумок усього дослідження, варто зазначити, що в контексті адміністративного судочинства одним із ключових питань завжди постає питання щодо виконання судового рішення. Часто на момент, коли рішення набрало законної сили, виконати його вже неможливо. Подібні випадки, на жаль, є непоодинокими й, аби змінити ситуацію на краще, треба дещо змінити загальний підхід до виконання судових рішень в адміністративних справах на загальнодержавному, доктринально-правовому рівні. Якщо не вдаватися до революційних мір, пов'язаних із скасуванням деяких органів та передачі їх повноважень іншим, то потрібно увести більш ретельний відбір кадрів на посади суддів та виконавців та запровадити жорсткий контроль за діяльністю зазначених осіб, аби їх обов'язки виконувалися професійно та якісно, що буде слугувати належному виконанню судових рішень в адміністративних справах, а це, своєю чергою, буде відповідати головній задачі адміністративного судочинства – захисту прав, свобод та законних інтересів кожної особи в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України, Кодекс, Закон від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 215.
3. Конституція України : Конституція, Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141
4. Крупчан О. Виконання рішень адміністративних судів: проблеми та шляхи їх вирішення / О. Крупчан, В. Перепелюк. *Юридична Україна*. 2010. № 2. С. 4–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2010_2_3
5. Кузьмишин В. Виконання рішень суду суб'єктами владних повноважень – правовий та етичний аспекти. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2008. № 3. С. 76–80.
6. Масленникова Н.И. Законная сила судебного решения в советском гражданском процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1975. 18 с.
7. Про виконавче провадження : Закон від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 30. Ст. 542.
8. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон від 05.06.2012 р. № 4901-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 17. Ст. 158.

9. Смотрич Д.В. Правове забезпечення виконання судових рішень в адміністративних справах і рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 3. С. 115–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2016_3_28

10. Труш М. Порядок набрання законної сили судовими рішеннями в адміністративній справі та особливості їх виконання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 156–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_11_32

11. Частина 1 юридичного аналізу «Виконання рішення адміністративного суду та порядок притягнення до відповідальності за невиконання рішення адміністративного суду». URL: http://www.donbasssos.org/ur_analiz/